

כ"ו תשרי ה'תשפ"ב		כניסת שבת	יציאת שבת
ירושלים	17:44	19:01	19:03
ת"א	18:06	19:02	19:02
חיפה	17:55	19:02	19:02
באר שבע	18:06	19:02	19:02

אירליו של צהחן פרשת "בראשית"

היה זה לקראת סיומה של מלחמת העולם השנייה, כאשר הכוחות הנאציים ימ"ש בפיקודו של הגנרל רומל הגיעו כמעט עד שערי ארץ ישראל. אלפי תינוקות של בית רבן התאספו ליד שריד בית מקדשנו לאמירת תהילים לשפוך שיח ותחניה לפני ריבון העולמים שיושיע את העם היושב בציון מידי המרצחים. גם בבית מדרשו של רבי שלומקיה הזעזועהל זי"ע הורגשה בשבת היא חרדה גדולה. הרבי, שהתפרסם ברוב גדלותו, פרישותו וחסידותו, קידש כבר על היין והתכוון לגשת לסעודת השבת. באותו רגע ניגשו אליו המשמשים בקודש ואמרו לו שהגרמנים מצויים כבר בשערי ארץ ישראל.

תגובתו של ר' שלומקיה היתה: מדוע לא אמרתם לי זאת לפני הקידוש? לא הבינו הגבאים אל מה רומזים דבריו הקדושים, ואז הסביר להם הוא במתק שפתיו: "הרי כל מי ששומר שבת נעשה שותף להקב"ה, וממילא חלים כאן כל דיני השותפות, ואם הייתם אומרים לי את זה לפני קידוש, הייתי יכול לפעול אצל ה"שותף" ביתר שאת... לאחר מכן הסביר הרבי את עניין ה"שותפות" בין ישראל להקב"ה בעניין השבת, שהרי מי ששומר שבת מפרסם את אמונת האלוקים בעולם וכאלו מכריז קבל כל יושבי תבל שהעולם נברא בששה ימים וביום השביעי שבת וינפש, וכמו שמלך מעריך ומוקיר טובה עצומה למי שמפרסם את גדולתו וגבורתו, כך גם מלך מלכי המלכים מתחשב מאד בדעתו של מי שעושה להפצת אמונתו.

"וְהָאָדָם, יָדַע אֶת-חַוָּה אִשְׁתּוֹ; וַתֵּהָרֵ, וַתֵּלֶד אֶת-קַיִן, וַתֹּאמֶר, קָנִיתִי אִישׁ אֶת-ה'." וַתֹּסֵף לָלֶדֶת, אֶת-אָחִיו אֶת-הָבֶל; וַיְהִי-הֶבֶל, רֹעֵה צֹאן, וְקַיִן, הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה." (ד', א' ב')

אדם וחווה מביאים לעולם שני ילדים - קין והבל. קין, מחליט מיוזמתו להביא מנחה לה' ואחיו הבל הולך בעקבותיו. ה' דוחה את המנחה של קין ומקבל את של הבל!

ויש לשאול מדוע, כי מקריאת הפסוקים, הדבר תמוה. ונסביר:

הולדת קין הבכור מתוארת כמשמעותית מבין הבנים - "וַתֵּלֶד אֶת-קַיִן, וַתֹּאמֶר, קָנִיתִי אִישׁ אֶת-ה'." ומפרש רש"י: **את ה'** - כמו עם ה', כשברא אותי ואת אישי הוא לבדו בראנו, אבל בזה שותפים אנו עמו". ומיד, ממשכה התורה בפסוק העוקב, ומתארת את הולדתו של הבל: **"וַתֵּלֶד, לְלָדָת, אֶת-אָחִיו אֶת-הָבֶל;"** - מלכתחילה הוא אח של קין, תפל אליו - הוא הבל (הבל הבלים אמר קהלת, הכל הבל) - חיקוי של המקור. גם בהעלאת המנחה - קין הוא היוזם להקריב קורבן לה' - להתקרב לה', והבל - מעתיק ומחקה אותו: **"וַיִּבֶא קַיִן מִפְּרִי הָאֲדָמָה, מִנְחָה לַה'." וְהָבֶל הֵבִיא גַם-הוּא."**

ולכן עולה ומתחדדת השאלה למה ה' דוחה את המנחה של קין היוזם ומקבל את של הבל המחקה?

אחת התשובות הידועות היא שהבל בניגוד לקין הביא **"מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ"** - את המובחר, וקין הביא מפרי האדמה ולא את המובחר. אבל עדיין לא ברור: גם אם המנחה של הבל היא חיקוי יותר טוב מהמקור, המקור הוא של קין! לכן צריך להעמיק ולראות מה עומד מאחורי התפיסה של קין שבגללה ה' לא קיבל את מנחתו!

הרב קוק בספרו "אורות" מסביר, שהתפיסה של קין - שממשיכה דורות רבים אחריו עד היום - היא תולדה של מחשבה שאפשר להתקרב אל ה' בלי רצון להתאמץ להשתנות ולהשתפר. קין רצה להישאר עם כל התאוות שלו, עם כל השאיפות הנמוכות שלו וביחד עם זה לעבוד את ה'. תפיסה זו פסולה מיסודה! כי מהות ההתקרבות אל ה' היא **תיקון נפש האדם ושבירת המידות**.

העיוות המוסרי שהיה בתוך נפשו של קין התגלה ברצח של הבל, אך היה קיים כבר בזמן שהקריב את המנחה. הקרבת פרי האדמה לבורא עולם מכל הבא ליד, או אף מן הגרוע (רש"י), ללא התבוננות וללא הכוונה הראויה מראה, שקין חשב שהמצב האידאלי של עבודת ה' הוא עבודה לה' "על הדרך" בלי שאיפה להתקרבות יתרה ורצון לתיקון הנפש.

הבל לעומתו, הבין שכדי להתקרב לה', יש "לוותר" על רצונות טבעיים, להתגבר, ולהעניק את המובחר בכל לה'.

כשאדם הנמצא במקום שומם מבחין באבן אחת המונחת על גבי שתי אבנים - נטייתו הטבעית תהיה להאמין שידיים של יצור בעל תבונה עשו זאת. ואם הוא ימצא אלף אבנים המונחות בשורה התחתונה, ובכל שורה גבוהה יותר חסרה אבן אחת, עד שהן יוצרות פירמידה לא יהיה לו כל מנוס מלהצהיר שאין קיימת כאן כל אפשרות של מקריות.

קל וחומר גם אנו, בהביטנו על העולם בו אנו חיים, בהסירנו את משקפי התאוה המכסות את עיננו, מבינים שאין קיימת כאן כל אפשרות של מקריות!

"בְּרֵאשִׁית, בָּרָא אֱלֹקִים, אֶת הַשָּׁמַיִם, וְאֶת הָאָרֶץ." (ברי' א', א')

אמר **רבי משה לייב מסאסוב**: "בראשית" — ראשית דבר יהודי צריך לדעת כי "ברא אלוקים את השמים ואת הארץ". יש יד מכוונת ואין הדברים מתנהלים חלילה מעצמם.

ואמר **הגר"א**: המילה 'בראשית' רומזת לשש המידות החשובות ביותר: ביטחון, רצון, אהבה, שתיקה, יראה, תורה.

וכדי להאיר את המידה החשובה 'שתיקה', אביא סיפור על **הרב נסים קרליץ זצ"ל**, שהשבו, כ"ב בתשרי, ציינו שנתיים לפטירתו.

הרב בן ה-93 שניהל בית דין, פסק הלכה, פרסם ספרים וחידן אלפים, לא הותיר אחריו נאומים מהדהדים ודרשות מלאות כריזמה. רוב הזמן שתק. גם כשדיבר או כתב, המילים היו מדודות וספורות. אחרי אירוסיו, אביה של רעייתו אפילו שאל את רבו של החתן, החז"א, מדוע כמעט לא שומעים את החתן הצעיר מדבר?! "עוד ישמעו ממנו בכל העולם", הרגיע החז"א את האב. הוא לא התכוון שהוא עוד יפליא את העולם בנאומי כיכרות קולניים, אלא שהוא ישפיע דווקא בדרכו השקטה והשקולה, לא בפטפטנות קולנית.

"על מילה שלא נאמרה – אין צורך להתחרט", נהג הרב קרליץ להסביר.

מהותה של התורה היא כשמה – 'תורה' במשמעות של הוראה. מטרת התורה להדריך את האדם בחיי היום-יום, ולהורות את הדרך הטובה בעבורנו בגשמיות וברוחניות. מכאן שאף סיפור הבריאה נושא הוראה מרכזית בחיי האדם, בכל זמן ובכל מקום.

"ויאמר אלקים, יהי אור; ויהי-אור." (א', ג')

על המילים "יהי אור" נאמר בזוהר שאור זה הוא החכמה. על האדם לדאוג ששכלו יאיר את מידותיו ולא יניח להן לפעול כפי שהם בטבע ותולדתן. ועל האדם שהמוחין שלו אינם מאירים את מידותיו, אמר קוהלת (ב', י"ד) **"וְהִקְסִיל בְּחֹשֶׁךְ הַזֶּלְזָה."**

"ויהי-ערב ויהי-בקר, יום שני." (א', ח')

אומר המדרש (רבה פ"ד, ו'): מפני מה לא נאמר "כי טוב" ביום השני? אמר רבי חנינא: לפי שבו נבראת המחלוקת – חלוקת המים. שהיתה קשה להם, שנאמר: **"ויאמר אלקים, יהי רקיע בתוך המים, ויהי מַגְדִּיל, בֵּין מִיַם לְמִיַם."**

אמר רב טביומי: אם מחלוקת שהיא לתיקונו של עולם וליישובו, אין בה "כי טוב", אם כן מחלוקת שהיא לערבונו, על אחת כמה וכמה!

"ויברא אלקים את-פל-אשר עשה, והנה-טוב מאד;" (א', ל"א).

ואומרים חז"ל: "טוב – זה מלאך החיים; מאוד – זה מלאך המוות". והסביר **המגיד מדובנה**: 'טוב' – מי שמסתפק בטוב אשר לו ושמוח בחלקו, זה מלאך החיים, המאריך את ימיו ושנותיו ומנעימם; אך מי שלעולם אינו מסתפק במה שיש לו, יש לו מנה רוצה מאתיים, והוא רודף אחר ה'מאוד' – זה מלאך המוות, המקצר את ימיו וממררם.

"ויכלו השמים והארץ, וכל-צבאם. ויכל אלקים ביום השביעי, מלאכתו אשר עשה; וישבת ביום השביעי, מכל-מלאכתו אשר עשה. ויברך אלקים את-יום השביעי, ויקדש אתו: כי בו שבת מכל-מלאכתו, אשר-ברא אלקים לעשות." (ב', א' ג')

את גודל מעלת קדושת ה"קידוש על היין" שבו אנו מכריזים: "ויכלו השמים והארץ וכל צבאם וכו'", ובו אנו מביעים כי מאמינים אנו שהקב"ה ברא את העולם בששת הימים וביום השביעי שבת וינפש – נוכל להבין מהסיפור המופלא הבא:

תפיסת קין בעולם לא יכולה לסבול אמירה שיש צורך להתגבר על התאוות, לתקן את המידות, לשאוף תמיד להיות אדם טוב יותר. והדרך לבטל את התפיסה הזו היא לתקוף את מי שאומר אותה.

ואמר ה' **תפארת שלמה**: "האדם נברא כדי לעבוד את הבורא ית' שמו בתורה ובתפילה, אולם כדי שיוכל לפרנס את עצמו הוא חייב גם לעסוק במלאכה, כדרך שאמרו חז"ל (פרקי אבות פ"ב מ"ב) "יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ". לפיכך עוסק הצדיק בענייני העולם הזה מתוך צער, משל כאילו היה כפוי לכך, שכן בעצם הוא רוצה לעסוק אך ורק בעבודת ה'. לעומתו הרשע, הלהוט אחרי תאוות העולם הזה, אצלו המלאכה והמסחר הם העיקר, והוא שש לקראת כל עיסוק בענייני העולם הזה. וזה שבאה התורה הקדושה לרמוז בפסוק, "וַיְהִי-הַבֶּל, רָעָה צֹאן" - ידועה אמירת חז"ל: "אין ויהי אלא לשון צער" - הבל עסק ברעיית הצאן מתוך צער, ואילו קין "הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה" - "אין ויהי אלא לשון שמחה", הא היה עושה את עבודת האדמה מתוך שמחה. לפיכך "וַיִּשֶׁע ה', אֶל-הַבֶּל וְאֶל-מִנְחָתוֹ. וְאֶל-קַיִן וְאֶל-מִנְחָתוֹ, לֹא שָׁעָה."

"וַיֹּאמֶר ה', אֶל-קַיִן: לָמָּה חָרָה לְךָ, וְלָמָּה נָפְלוּ פָנֶיךָ." (ד', ו')

ואומר החידושי הר"ם זיע"א: יש להבין, מה מקום לשאל את קין למה נפלו פניו, ויש לומר שהשאלה היתה מה הסיבה האמתית שנפלו פניו? האם משום שלא קבלתי את מנחתך, או שמה משום שקבלתי את מנחתו של הבל אחיך? וממשיך הקב"ה ואמר לקין:

"הֲלוֹא אִם-תֵּיטִיב, שְׂאתָ, וְאִם לֹא תֵיטִיב, לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ; וְאֵלֶיךָ, תְּשׁוּקָתוֹ, וְאַתָּה, תִּמְשָׁל-בּוֹ." (ד', ז')

אמר הגר"א מוילנא זיע"א: השי"ת אמר לקין, "לָמָּה חָרָה לְךָ" אין היצר הרע אורב אלא על פתחך שלך, משאתה פותח לו פתח בהתרשלותך, בקרירותך ובספקנותך, מיד הוא מופיע ובא, בבחינת פרצה קוראת לגנב, והוא מביא אותך לידי עשיית המעשים הגרועים ביותר, ואפילו לידי רציחה רח"ל.

השתדל נא איפה, שלא להראות לו פתח פתוח, כי אז תיווכח לראות שאין לו כל שליטה עליך, אלא להיפך "וְאַתָּה, תִּמְשָׁל-בּוֹ".

"זֶה סֵפֶר, תּוֹלְדוֹת אָדָם: בְּיוֹם, בְּרָא אֱלֹהִים אֲדָם, בְּדַמַּת אֱלֹקִים, עָשָׂה אֹתוֹ." (ה, א')

מסופר על הגה"ק רבי חיים עוזר גרודזינסקי זיע"א שבא פעם לבקר את רבה של לודז' הגאון רבי אליהו חיים מייזל זיע"א, ומסר לו את ספרו 'אחייעזר' במתנה.

שמח רבי אליהו בספר והביע את הערכתו שהוא נפלא מאד. שאל אותו רבי חיים עוזר, אימתי נזכה שגם כבודו יחבר ספר? ענהו רבי אליהו חיים, יש לי ספר. תמה רבי חיים עוזר אם יש לו ספר האם יכולים לראות את ספרו?

השיב לו רבי אליהו חיים, בא עמי, והראה לו בארון שטרי חוב שהתחייב לפרנס תלמידי חכמים, אלמנות ויתומים בלודז'. והוסיף שזה הספר שלו, **והיינו ספר תולדות אדם, הם מעשיו הטובים**, והוא כל כך טרוד בספר זה עד שאין לו פנאי לחבר ספר כמו רבי חיים עוזר.

רבי חיים עוזר לא ענה דבר. ואולם בהיותו על ערש דווי סמוך לפטירתו, אמר רבי חיים עוזר להגאון רבי יוסף מישקובסקי זיע"א, שעכשיו רואה ומבין כי רבי אליהו חיים צדק בדבריו. ועיקר ספר האדם שמביא איתו לחיי נצח הם המעשים טובים שעשה.

לב שבור – להתחיל מבראשית

אמר הרב יוסף יצחק גייקובסון מניו יורק:

"האתגרים והקשיים שלנו – הם המפתח להגיע לאמת, לכנות.

הנה, אנו מתחילים לקרוא את התורה מחדש, מבראשית. את הפסוק הראשון בתורה כולם מכירים, אבל מה עם הפסוק האחרון? רגע לפני בראשית, הפסוק האחרון מזכיר לנו את שבירת לוחות הברית על ידי משה רבנו. התורה מסתיימת בתיאור של כל מה שמשה רבנו עשה עבורנו, אבל המעשה האחרון שמוזכר הוא דווקא שבירת הלוחות. וזה מדהים, כי שלוש המילים האחרונות של רש"י, שמסיימות את כל הפירוש שלו על התורה, הן: "יישר כוחך ששיברת". כל הכבוד על השבירה.

ויש לדעת, כאשר יש סדק, סדק בכל דבר, ככה האור נכנס פנימה. לא צריך להתבייש בסדק הזה. גם במקום השבירה האלוקים נמצא. בחסידות אומרים שאין דבר יותר שלם מלב שבור. זה כמו אדמה, שצריך לעדור ולחרוש, כי רק דרך הסדקים משהו חדש יצמח.

כשמשוה נשבר, משהו חדש יכול להתחיל. אנחנו לא מושלמים. אפילו התורה שהיא תמצית השלמות מסתיימת ב"יישר כוחך ששיברת", ורק אחרי שאנחנו נזכרים בחשיבות השבר – אנחנו מתחילים מבראשית".

מנהג היה לתלמידי 'החווה' מלובלין להיכנס בכל שנה ושנה במוצאי יום-הכיפורים לחדרו של הצדיק ולשאל את פיו כיצד הייתה ה'חתימה' שנקבעה להם במרום. לא לכולם היה הצדיק משיב, אך היו מהם שנענו. שנה אחת נכנס אל 'החווה' תלמידו ר' בונים, שלימים נתפרסם כרבי מפשיסחה, ושאל על 'חתימתו'.

שקע הרבי בהרהור קל. "רואה אני כי גזרה קשה מרחפת על ראשך", אמר וכעבור רגע הוסיף: "השנה תפסיד את כל כספך ותהיה עני ואביון". ואכן, בדיוק כפי שחזה הצדיק - כן היה. באותה שנה חלו כל בני-משפחתו של ר' בונים במחלות קשות, ואת כל כספו נאלץ לפזר על רופאים ותרופות. באין מזומנים בידו איבד ר' בונים את מקור פרנסתו. הוא נשאר נקי מכספו ורכושו, תוהה מהיכן יביא מזון ובגדים למשפחתו. "משנה מקום - משנה מזל", אמרו חכמינו. נטל אפוא ר' בונים את מקל הנדודים בידו ויצא לתור אחר מקור פרנסה חדש. עבר ממקום למקום, ניסה לחפש מקור פרנסה פה ושם - לשווא.

במסעותיו הגיע לוורשה. כדרכו בימים הטובים נכנס לבית-מלון משובח, שבעליו הכירו בעבר, והתאכסן בו. בעל-הבית ידע שהסוחר ההגון משלם את כל החשבון, ואירחו ברוחב-לב. במשך כמה שבועות שהה במלון, אכל ושתה ככל צורכו, ובכיסו אין אפילו פרוטה שחוקה אחת.

כל מאמציו לשלוח את ידו במיני עסקאות מזדמנות - נכשלו. גם ניסיונותיו לחדש קשרי מסחר ישנים, עם מכרים ותיקים - לא עלו יפה. לאחר שכשלו כל ניסיונותיו הרגיש ר' בונים את מלוא חומרתה של הגזרה שנגזרה עליו באותה שנה. הוא הגיע למסקנה כי עליו לקבל את הדין באהבה ולהשלים עם העובדה שנגזר עליו להיות עני ואביון.

אולם ככל שהתבונן במשמעות הדבר, התמלא ליבו צער וכאב. הוא הצטער על מצבו העלוב ועל מצבם העגום של בני-משפחתו. אך יותר מכפי שכאבו לו העוני והדוחק עצמם, חשש בעיקר מהרגע שבו יתברר לבעל המלון כי אין בידו לשלם את דמי האירוח, והדבר יגרום חילול שם שמים גדול. בתוך כך פרץ ר' בונים בבכי. מלב מורתח נשא תחינה לקב"ה שיוציאו מן המיצר אל המרחב.

לפתע נשמעו נקישות על דלת חדרו. זה היה אחד המשרתים במלון, שבא לשאול אותו במה יסעד היום את ליבו - בבשר אווז או שמא בבשר אחר. שילח ר' בונים את המשרת מעליו, וכשזה יצא, גבר והתעצם בכיו. לא חלפו דקות אחדות והנה שוב נשמעו נקישות על הדלת. הפעם ניצב על הסף שליחה של גבירה יהודייה מפורסמת בוורשה. הגבירה ידעה, ככל הנראה, על מצבו הנוכחי של ר' בונים. היא חשבה להיטיב עמו ובאותה שעה לרכוש לעצמה איש נאמן. בפי השליח הייתה הצעת עבודה בעבורו - להיות קפואי בבית-העסק שלה ולזכות במשכורת גבוהה למדי - שישה רובלים לשבוע.

ברגע הראשון חלפה במוחו של ר' בונים המחשבה להיענות להצעה, שהייתה מבטיחה לו ולמשפחתו קיום בכבוד, אך לאחר מחשבה נוספת חזר בו. "אם הקב"ה החליט לסייע לי ולפתוח לפניי שוב את שערי ההצלחה, אינני חפץ להיות פקיד", אמר לעצמו.

השליח היה בטוח כי איש-שיחו יקבל את ההצעה בשמחה. לתדהמתו שמע את ר' בונים אומר: "מסור לגבירתך כי מוכן אני להיות שותף בעסקה; לא פקיד". הביט בו השליח בהשתאות רבה והלך לדרכו. כשנמסרו דברי ר' בונים לגבירה חרה אפה על העזתו של הצעיר. היא הורתה לשליח להישאר בבית ואף לא לחזור למלון כדי למסור את תשובתה השלילית להצעה שנראתה לה חצופה.

בינתיים נרגעה רוחו של ר' בונים. מאמין ובוטח בישועת ה' הקרובה הוציא מתרמילו ספר והחל להגות בו בשקט ובשלווה, ומדי פעם מנסה את כוחו במסחר כזה או אחר – אך ללא הצלחה.

חלפו עוד כמה ימים והנה שוב נקש על דלת חדרו של ר' בונים שליחה של הגבירה. כשהפכה בדבר עוד ועוד, הגיעה הגבירה למסקנה כי לא יהיה רע כל עיקר אם תכניס לעסקה כשותף (או לפחות למקצתם) את ר' בונים, שנועד לכול ביושרו ובתבונתו. הפעם קיבל ר' בונים את הצעתה. ואמנם מתוך השותפות העסקית בין הגבירה לבין ר' בונים צמחה הצלחה גדולה, ובאותה שנה הרוויחו שניהם סכומים גדולים מאוד. כשנסע ר' בונים ללובלין שם את פעמיו אל ביתו של 'החווה'.

אך דרכו רגליו על מפתן החדר, נשא אליו הצדיק את עיניו ואמר: "כפי שאמרתי לך במוצאי יום-הכיפורים, נגזר עליך לאבד את כל כספך, וכפי שנגזר כן היה. ואולם באותו יום לא דיברנו כלל על בכיות שתבכה ועל דמעות שתשפוך. אלה קרעו את רוע הגזרה".

לע"נ אסתר מזרחי בת יחזקאל וכתון ז"ל

נלב"ע ב' טבת ה'תש"פ. ת.נ.צ.ב.ה.

לע"נ ר' יצחק ב"ר נסים מזרחי ז"ל

נלב"ע י"ח תשרי ה'תשס"ט. ת.נ.צ.ב.ה.